

שתמרים מתוקין יותר מכל הפירות קרי ליה דבש לשבחו שהוא מלא מתיקות ודבש, ועיין בד"ה גבי חזקיה וכפרוך הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר ודבש וגם שם צריך לפרש כנ"ל כי דבש לבד זיעה בעלמא הוא.

המוליך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש (פרק ח' פסוק ט"ו)

מדוע לאחר שאמר הכתוב "וצמאון" מה הוצרך להוסיף "אשר אין מים"? וביאר רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה שמפני שמצינו (ירושלמי ברכות פ"ה א) על חברביא שזה מין נחש שאם נשך אדם וקדם אותו אדם למים הוא ניצול והנחש מת ואם יקדים הנחש ימות האדם והרי שהרפואה להכשת נחש היא להקדים למים וזה שסיפרה התורה שהוליך ה' את ישראל במקום שנחשים מצויים ואף סגולת המים לא היתה בנמצא ועם כל זאת שמרם ה' מכל נזק.

ואפן וארד מן ההר וההר בער באש ושני לוחת הברית על שתי ידי, ואתפש בשני הלחַת ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם (פרק ט' פסוקים ט"ו-י"ז)

למה בתחילה אמר משה רבינו לוחות הברית ואחר כך אמר ואתפוש בשני הלוחות ולא אמר הברית?

וביאר בספר טעמא דקרא שאיתא באדר"נ (פ"ב ה"ג) שמשה ראה שפרח הכתב מעליהן ואז שיברם ולכן לא הזכיר הברית שכששברם כבר היו רק הלוחות לבד בלא הברית.

ואתפש בשני הלחַת ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם (פרק ט' פסוק י"ז)

כיצד ייתכן שכל ישראל אשר נמצאים בשטח המחנה שבו היו השתרע ג' פרסאות על ג' פרסאות ראו כיצד שובר משה רבנו את הלוחות כפי שהעיד בכתוב "ואשברם לעיניכם"? וביאר המרש"א שכיון שפרחו להן האותיות שבלוחות באויר סמוך לשבירת הלוחות וכל ישראל ראו אותיות פורחות באויר והבינו כולם שהלוחות נשברו ונחשב הדבר כאילו שברם משה לעיני כל ישראל.

ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא (פרק ט' פסוק כ')

מדוע הדגיש משה רבינו ואמר "בעת ההיא"? וביאר המשך חכמה שאמרו רבותינו (ר"ה יח.) שגזר דין של ציבור ניתן לקרוע בניגוד לגזר דין של יחיד ולכן כאשר נתכפר לישראל והוסר גזר דינם על חטא העגל זו היתה ההזדמנות להתפלל גם בעד אהרן שנאמר "בעת ההיא" כמו שנאמר במסכת הוריות (ז). בדין כהן משוח שחטא עם הציבור שאין הוא זקוק לכפרה נפרדת אלא מתכפר יחד עמם.

ובתבערה ובמסה ובקברת התאווה מקצפים הייתם את ה' (פרק ט' פסוק כ"ב)

תבערה וקברות התאווה הרי זה בפרשת בהעלותך סמוכים זה לזה ומסה הרי זה בפרשת בשלח ואם כן למה הכניסה התורה מסה באמצע בין תבערה וקברות התאווה? וביאר בספר טעמא דקרא דבתבערה התאוננו כמה לבטנו בדרך כדפירש ברש"י וזה היה נכון אלא שהיה להם להבין שזה היה לטובתם כדפירש רש"י שם (י לג) אבל במסה ניסו את ה' כמו שכתוב שם על נסותם את ה' לאמור היש ה' בקרבנו אם אין וגבי קברות התאווה גם כן היה נסיון כמו שכתוב בתהלים (פרק עח) וינסו קל בלבבם וגו' היוכל קל לערוך שלחן במדבר ואם יכין שאר לעמו (אף על גב שנזכר שם גם האש של תבערה זה מכלל התוכחה שלא הרגישו בזה וצ"ע) לכן סמך נסיון והקדים המוקדם.

ממרים הייתם עם ה' מיום דעתי אתכם (פרק ט' פסוק כ"ד)

לכאורה היה על משה לומר "ממרים הייתם נגד ה' ולא עם ה'"? וביאר האדמו"ר בעל מנחת אלעזר ממונקאטש שידוע כי לכל אדם מישראל נשמה רוחנית חלק

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת עקב-מברכין

גליון מס' 251

שנלקטו ע"י הרב אברהם פוליאס

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתך (פרק ז' פסוק י"ב)

כתוב ברש"י ד"ה "והיה עקב תשמעון" אם המצות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון.

מדוע זוכה האדם לכל הברכות דוקא בשומרו מצוות קלות שאדם דש בעקביו?

וביאר רבי מאיר חדש שרבינו יונה (בשערי תשובה ריש שער ג) מבאר מדוע חמורים דברי חכמים ממצוות עשה ולא תעשה עד שאמרו רבותינו (ברכות ד:): "וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה" וכותב ר"י "וזה פשר הדבר כי העבר על דברי חכמים אשר מלאו לבו לעשות כן כי תקל מצותם בעיניו ולא מהתגבר יצרו עליו אבל כי תכהינה עיניו מראות אור דבריהם ולא יהלך לנוגה האמונה ולא נהג כדרך העובר על דברי התורה אשר נפשו מרה לו ועל כן משפט מות יהיה לאיש" והעובר על דברי חכמים עושה זאת בשאט נפש בקלות בשל חוסר ההכרה בחובת ההאזנה לדברי חכמים, וגם במצוות דאורייתא גופא לעיתים חמורה יותר עבירה קלה שאדם עובר עליה מצד חסרון הכרה שהוא עובר בזה על רצון ה' מאשר עבירה חמורה שאדם עובר עליה בשל התגבר תאוותו עליו ולכן דווקא במצוות הקלות שאדם דש בעיניו גדולה היא הבחירה ובשל כך גדול הוא השכר.

ואכלת את כל העמים אשר ה' אלקיך נתן לך לא תחוס עינך עליהם ולא תעבד את אלהיהם כי מוקש הוא לך (פרק ז' פסוק ט"ז)

מדוע אמרה התורה שאיסור עבודה זרה הוא מהעבירות החמורות שבתורה שאין לעבוד את אלהיהם "כי מוקש הוא לך" וכי רק "מוקש הוא" והלא עבירה חמורה היא?

וביאר הגר"א שמזהירה אותנו התורה ואומרת כי מלבד מעשה העבירה החמור לכשעצמו הרי הוא "מוקש הוא לך" כי הוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המוות היורד ומסית העולה ומקטרטג ויורד עמו בגיהינום ונוקם ממנו.

כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם, לא תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה ולכל מצרים (פרק ז' פסוקים י"ז-י"ח)

כתוב ברש"י ד"ה "כי תאמר בלבבך" על כרחך לשון דלמא הוא, שמא תאמר בלבבך, מפני שהם רבים לא אוכל להורישם, אל תאמר כן, לא תירא מהם, ולא יתכן לפרשו באחת משאר לשונות של כי, שיפול עליו שוב לא תירא מהם.

אך אפשר לפרש את המילה "כי" כפשוטה "אם" היינו אם אכן תאמר בלבבך ותודה על האמת כי "רבים הגוים האלה ממני" ואין בדרך הטבע אפשרות לכבשם ולהורישם אז מובטח לך כי "לא תירא מהם"?

וביאר השל"ה שכאשר תכיר באוזלת ידך יהיה ה' בעזרך אך אם חלילה תאמר "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" אז יש לך לירא ולפחד.

ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש (פרק ח' פסוק ח')

למה קראה התורה לתמרים בשם דבש הא קי"ל דדבש תמרים זיעה בעלמא הוא ואין עליו שם פרי כלל כמו שכתוב בברכות (ל"ח. ועין רא"ש ברכות פ"ו סימן י"ב)?

וביאר בספר טעמא דקרא ונראה שדבש דכאן אין זה על שם היוצא מהן אלא כל פרי מתוק נקרא דבש כדפירש רש"י בסוכה (ו. דיבור המתחיל דבש עיין שם) והוא מבואר בהדיא בשבועות (י"ב): כבנות שוח למזבח והכתיב כי כל שאור וכל דבש וכו' ופירש רש"י כל פירות האילן בכלל ולפי

אלו-ק ממעל וכאשר הוא חוטא משתמש הוא כביכול עם חלק השי"ת שבו וזאת ועוד גם כאשר האדם חוטא הרי עולם כמנהגו נוהג והטבע אינו משתנה וכמו שאמרו חז"ל על חטא עריות "ולא עוד שמטריחים אותי ליצור צורת ממזרים" הרי זה כביכול כאילו השי"ת משתתף בחטא ועל כן הוכיחם משה "ממרים הייתם עם ה'".

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך (פרק י' פסוק י"ב)

לכאורה לפי הדקדוק הלשון היה צריך לכתוב "מה ה' אלקיך שואל ממך" כנאמר בתהילים "חיים שאל ממך"?

וביאר בספר תוספת ברכה שכאן רמזה התורה לדברי חז"ל (לג:): הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" והיינו שמצוה זו של יראת שמים מסורה היא כל כולה בידי שמים מצויה היא עמו ולכן כתבה התורה "מה ה' אלוקיך שואל "מעמך" מדבר הנמצא עמך כי יראת שמים מסורה היא אך ורק בידי שמים.

כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלהים ואדני האדנים האל הגדל הגבר והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה (י' י"ז-י"ח)

כיצד שייך לתת שוחד להקב"ה?

וביאר מרן הגר"ז שיש אנשים שרוצים לחזק את לימוד התורה תמורת ויתורים בשטחים אחרים ולחפות על עבירה במצוה וזהו שוחד להקב"ה וכתוב אומר "ולא יקח שוחד" שאין הקב"ה נוטל שוחד שכזה.

והכתב סופר ביאר שהתורה מבקשת להוציא מליבם של טועים הסוברים כי ניתן לזלזל במצוות שבין אדם למקום ולסמוך על מעשי צדקה וחסד שהם יחפו על כך ואותם טועים חושבים כי בכך שירחמו על אלמנות ויתומים ויאהבו את הגר הם לא יענשו על זלזולם בציוויים שבין אדם למקום וכביכול תגן עליהם הצדקה לבל יענשו ועל כך מתריעה התורה ואומרת "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד" שהקב"ה כביכול אינו נוטל שוחד לחפות על זלזול במצוות אפילו "שוחד" מצוות מאדם אשר "עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה".

בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלקיך ככוכבי השמים לרב (י' כ"ב)

למה הזכיר כאן בשבעים נפש וכן במקום שמנאם כל נפש לבית יעקב הבאה מצרימה כתוב שבעים נפש ולא מצאנו אלא שבעים חסר אחד?

וביאר רבינו בחיי שדרשו חז"ל שזו יוכבד שנוולדה בין החומות, ויש אומרים שזו סרח בת אשר, אבל כתוב בפסיקא שזה הקב"ה שהשלים מנינם שנאמר (בראשית מו) אנוכי ארד עמך מצרימה, והקב"ה נכנס עמהם בכבודו מה הטעם דכתיב הוא תהלתך והוא אלקיך וסמך ליה בשבעים נפש ללמדך שהקב"ה נכנס במנין השבעים ולפי מה שדרשו בפסוק (שמות יב) כשש מאות אלף רגלי שהיו חסר אחד שהקב"ה נכנס עמהם והשלימין לששים רבוא ואם כן הרי שמצינו שהקב"ה השלים מנינם בין בעליה ובן בירידה, ובירידה לשבעים בעליה לששים רבוא וזה לשונו ליעקב (בראשית מו) אנוכי ארד עמך מצרימה ואנוכי אעלך גם עלה.

ועוד ביאר בספר טעמא דקרא שכתוב במסכת פסחים (פ"ה:): דעובי החומה כלפנים ואם כן צריך לומר דבמצרים אין עובי החומה כלפנים ולא דמי לירושלים שקידשוהו ונ"מ שמותר לגור במצרים בעובי החומה ואף על פי שאסור לגור במצרים כמו שכתב הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ז.

ואשר עשה לדתן ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם בקרב כל ישראל (פרק י"א פסוק ו')

מדוע לא הזכיר משה רבינו בדבריו גם את קורח עצמו?

וביאר בספר מלא העומר שמשה רבינו בא ללמדנו מוסר השכל כיצד יש להוכיח את הכלל ויש להקפיד בעת התוכחה שלא לגרום בושה לאחד מהנוכחים ולכן כיון שבני קורח לא מתו לא הזכיר

משה את מעשה קורח כדי שלא לבייש את בניו השומעים, אך דתן ואבירם שלא נותר כל זכר מהם שהרי נאמר "ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם" לא היתה כל מניעה מלהזכיר גנותם.

ארץ אשר ה' אלקיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה (פרק י"א פסוק י"ב)

למה כתוב "מרשית" חסר האות א'?

וביאר רבינו בחיי שבא לרמז לחודש תשרי שכתוב מרשית שהוא ראש השנה לבריאתו של עולם ודרשו חז"ל מראש השנה נדון מה יהיה בסופו.

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם (פרק י"א פסוק י"ג)

כתוב ברש"י ד"ה "ולעבדו בכל לבבכם" עבודה שהיא בלב, וזו היא תפלה, שהתפלה קרויה עבודה.

מדוע קרויה התפילה עבודה שהיא בלב?

וביאר רבי בנימין דיסקין שבפשטות אפשר לבאר כיון שעיקר קיום מצות התפילה היא בכונת הלב לכן קרויה התפילה עבודה שבלב, אך אפשר לפרש עוד שהעבד ניכר בשני דברים האחד בעשותו את מלאכת אדוניו, והשני בהיותו נצרך ונזקק לאדון בכל אשר יפנה, כי הרי על פי דין יכול האדון לומר לעבד "עשה עמי ואיני זנך" ואם כי בוודאי מצד היושר והרחמים אין זה מן הראוי לנהוג כך ועל האדון לתת לעבדו לחם לאכול ובגד ללבוש מכל מקום אין זו חובה והעבד נזקק לטוב לבו של אדוניו כדי לקבל את המגיע לו תמורת עבודתו וכמה הכרת הטוב יהיה לעבד המכיר את זכויותיו המעטות אם האדון יאמר לו כאשר תבא ותבקש את צרכיך לא די שאתן לך את מבוקשך אלא אשלם לך עבור הבקשה ואין ספק שהעבד יעבוד את אדוניו בנפש חפצה ובלב שמח ועל כך אמרו חז"ל "איזו עבודה שבלב" איזו עבודת תיעשה בשמחה ובשלימות עד שגם הלב חומד וחפץ בעבודה זו הוי אומר "זו תפילה" וכאשר אדם עומד לפני הקב"ה ומבקש צרכיו ועוד מקבל שכר על עצם הבקשה, עבודה שכזו בוודאי נעשית במלוא הלב והרצון.

ולמדתם אתם את בניכם לדבר במ בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכנך ובקומך (י"א י"ט)

למה פתח הכתוב בלשון רבים "ולמדתם" וסיים בלשון יחיד "בשבתך בביתך"?

וביאר בספר נחל אליהו שבאה התורה לרמוז וללמד שחינוך הבנים תחילתו ויסודו הוא בחינוך עצמו ואימתי "ולמדתם אותם את בניכם" אימתי יצליח האב בחינוך הבנים רק אם האב עצמו יהווה דוגמא ומופת לבנו ויקיים "ודברת במ" "בשבתך וכו' ובלכתך וכו'".

וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך (פרק י"א פסוק כ')

הרי כל הפרשה נאמרת בלשון רבים ומדוע שינתה כאן התורה במצווה מזוזה וכתבה "וכתבתם" בלשון יחיד?

וביאר המשך חכמה שמכאן דרשו חז"ל (שבת קנ:): שתהא כתיבה תמה אך עם זאת נראה שרמז רמזה לנו התורה בשינוי זה ודינה של עיר הנידחת כי לא רק אנשי העיר נסקלים אלא גם ממונם אבד ובדיני שמים אין להם חלק לעולם הבא אולם בחז"ל (סנהדרין קיג.) דורשים שאם יש בעיר מזוזה אחת אין היא נעשית עיר הנידחת שנאמר "לא תעשון כן לה' אלקיכם" היינו לאבד ולשרוף את המזוזה והנה כמו שמצילה המזוזה את העיר מדין אדם כך מצילה היא גם מדין שמים ויש לאנשי העיר חלק לעולם הבא ונמצא שאם ישראל יחיד באותה עיר כותב מזוזה וקובעה על מזוזות ביתו מציל הוא את הרבים מדין אדם ומדין שמים וזהו שרמזה התורה באומרה "על מזוזות ביתך" אפילו יחיד הכותב מזוזה מזכה את הרבים "למען ירבו ימיכם" הרבים יצילו בעבור הרבים.